

METSÄONNI

"Kun suomalainen puhuu metsästä, puhuu hän itsestään" on usein toistettu virke. Metsässä ihminen voi kääntyä sisäänpäin, ikään kuin kohti omaa sielua ja tuntea yhteenkuuluvuutta luonnon, maaperän ja maiseman kanssa. Tällainen näkyy myös suomalaisessa arkkitehtuurissa, jossa on ollut pyrkimyksenä luoda tila, jossa läheinen yhteys metsään on säilytetty.

Metsä tarkoitti kantasuomessa rajaa. Myös pyhä on merkinnyt rajaa, mistä yhtenä merkinä on yhä nykyään tunnettu "pyhäpäivä" tai "pyhä", joka erottaa viikot toisistaan. Sana "erä" on ikivanhaa perua, ja se on merkinnyt erillään oloa ja viitannut metsästäjien pyyntialueiden jakoon. "Erämaa" on siten merkinnyt oman tutun kodin piirin ulkopuolelle jäävää aluetta. Samoin "pyhä" on alun perin merkinnyt erilleen asetettua, merkittyä tai rajattua.

Metsä nähtiin kylänä, jonka asukkaat eli metsänhaltijat hoitavat taloutta ja kotieläimiään, metsän eläimiä, ihmisyhteisön tavoin (Letonsaari 2009). Metsässä kulkijan kannalta olennaista onkin ollut hyvä metsäonni, kunnioitus tuntematonta ja ihmiselle vierasta maailmaa kohtaan. Metsäonnen piiriin kuuluvat niin turvallinen liikkuminen metsässä kuin metsän elinkeinojen menestys. Metsänpeittoon voi joutua sekä ihminen että karjaeläin, jos metsäonni ei ole myötä.

Metsän piirin ylittämiseen liittyi monia rituaaleja ja tapoja. Metsästäjät maanittelivat pyyntionnea Gananderin mukaan:

Miehus Mehtolan emäntä.
Tapiolan tarkka neito,
vedä riistaista rekeä
tavaroista taluttele,
kohden kulturalankojani.

Tapiolan tarkka vaimo
metsän ehtoisa emäntä.
Jos lähde minä metsälle,
heti metsä mieltäköön.
Mielly meidän miehihimme,
Kostu meidän koirihimme.

Karjalassa ja Itä-Suomessa metsäonnen takaamiseksi metsälle lähdetessä tärkeää on ollut puhdistautuminen: saunominen ja naisseurasta pidättäytyminen. Myös kotiin palatessa tuli noudattaa tiettyjä rituaaleja ja tapoja. Muuten metsän väki saattaisi tunkeutua metsänkävijän mukana kotipiiriin. Itäsuomalaisessa perinteessä yleinen tapa kotiin tullessa oli laittaa havunoksa saaliseläimen suuhun tai korvaan.

Saaliin huonon kohtelun, sopivan uhrilahjan unohtamisen tai muiden tapojen rikkomisen seurauksena metsänkävijä saattoi menettää metsästysonnensa tai sairastua metsänneään. Metsänneään saattoi sairastua jo säikähtäessään, oksan raapaisusta tai kaatumisesta metsässä. Myös metsänhaltijan tärkein kasvatti, karhu, piti sisällään erityisen paljon metsänväkeä. Metsänneään saattoi siis sairastua myös karhun kohdatessaan. (Letonsaari 2009).

METSÄONNI

METSÄNPEITTO

Metsänpeittoon joutuminen merkitsee joutumista eksyksiin metsään yliluonnollisella tavalla. Vapautuakseen metsänpeitosta tarvitaan tietäjän apua. Metsänpeittoon voivat uskomusten mukaan joutua sekä ihmiset että karjaeläimet. Metsänpeittoon joutuneet ovat kuvanneet kokemustaan tilana, jossa eksynyt näkee ja kuulee kaiken ympärillään tapahtuvan, mutta ei pysty toimimaan tai olemaan yhteydessä ympäristöönsä. Metsänpeitossa oleva on saattanut myös muuttua kiveksi tai kannoksi.

(Letonsaari 2009)

Metsänpeittoon liittyviin uskomuksiin kiinnittyy negatiiviseksi mielletty haltia, piru tai piessa, uskomusolento, jonka nimeä ei saanut sanoa. Siksi käytettiin kiertoilmauksia, kuten piru toisenpuolinen, paha, pahahenki, pahamies, voaran juoksija. Piessa-metsänisännillä oli aktiivien rooli metsäpeitossa, kuten seuraavasti 1944 tallennetusta tarinasta ilmenee:

"Erään kerran muuan poika oli mennyt marjoja poimimaan. Hänen luokseen oli tullut pitkä mies ja ottanut hänet selkäänsä ja kantanut yli metsien ja vaarojen. Mies oli metsänisäntä. Sitten metsänisäntä oli heittänyt hänet suomättäälle. Kun poikaa ei kuulunut kotiin, tuli kotiväki levottomaksi ja hälytti koko kylän asujaimiston poikaa etsimään. Väki haki ja huhui, mutta poikaa ei löytynyt. Poika kuuli ja näki hakijat, mutta ei voinut ilmaista itseään, suu oli tukossa."

Metsänpeittotarinoita kerrottiin, jotta etenkin paimenessa olijat osaisivat varoa huonoa käytöstä, sillä metsänpeittoon joutui, jos oli käyttäytynyt arveluttavasti.

Itä-Suomessa metsänpeitosta pääsi tietäjän avulla, joko hänen suorittamansa rituaalin tai neuvojen mukaan luettujen rukousten avulla. Metsänpeitosta voi päästä myös kääntämällä vaatteensa ympäri tai kulkemalla takaperin (Letonsaari 2009). Yksi keino päästä pois metsänpeitosta oli riisuuntua alastomaksi ja juosta puiden ympäri vastapäivään.

LÄHTEET:

Kupiainen, T. 2022. Kalevala - mytologiasta arvoa liiketoimintaan -hanke. Karelia-ammattikorkeakoulu.

Laaksonen, P. & Mettomäki, S. Metsä ja metsänviljaa. KSVK 73.

Letonsaari, T. 2009. Metsänhaltijat itäsuomalaisessa kansanuskossa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/21268/URN:NBN:fi_jyu-200907011757.pdf?sequence=1

METSÄONNI

Metsästäjän sanat

Pielisjärvi 1828
(SKVR5 3325)

Kuin minä metälle läksin
nukka vierulla nutulla,
karva laijalla lakilla,
koirani keränä vieri,
ite lennin kyyhkyläissä,
hongat olit hopia vöissä,
kuuna paisto kuusen oksat,
kuuset kulta kalkkaroissa,
päivänä petäjän kerkät
mun metälle mentyäni,
korvelle kohottuani,
mäjen päälle päästyäni.
Kultanen metän kuninkas,
havuhattu, naavaparta,
kuules kuin minä sanelen:
annas aitta auki olla,
antajat sisässä aitan;
saata riista riitinkille,
aja aitan vieremille,
jotta saalis saataisiin,
rahan toimi tuotaisihin,
jotta ei kukkaro kuluisi,
rahan kanta katkijaisi!
Mehtolan metinen neiti,
metän muori hippa parta,
tuo mullen metän olutta,
metän mettä juuakseni,
metässä on olutta paljo,
metässä mesi makea!

Sen minä näin todeksi,
nuorra miessä ollessani:
empä pyytän likeltä,
rannaksista rapsehtina,
pyysin synkistä saloista,
kontioita, koppeloita,
peuroja peri saloilta,
mehtoloita soittimilta;
vaan nyt jo nykyset miehet
pyytävät liki metästä,
jäniksiä varvikoista,
pajukoista pauloillansa
karvajalkoja kanoja.
En minä ennen ensinkänä
lähtennä jänen jälille,
väärsäären saalihille;
jäniksell' on väärät sääret,
takaiset jalat kevelät,
joilla, juutas, juokсуттаapi,
perkele, peräti viepi,
ett'en tahtonut tavata,
(enkä pyytänyt erähän;
vaan nämät nykyiset miehet,
vaivaiset varata syöpi,
jänistäkin jälkyttävät).
ole niistä entisistä,
kuolleet on oravi koirat,
mehtä miehet vanhennehet;
miehet on lapset, koirat penut,
aivan untelat urohot;
saapi nyt jouset jouten olla,
saapi kaaret kuivahilla,
saapi pyyt pyhän piteä,
(mehtot mehtäsä lepätä),
oravaiset olla jouten,
rauhan kaikki metsän karja.